

λογίαν ἦσαν Ἀθηναῖοι καὶ Σπαρτιαῖται καὶ Θεσσαλονικεῖς καὶ Κρηῖτες καὶ Τραπεζούντιοι πολλῶ πλείους ἢ οἱ ὀλίγοι στοὶ Κωνσταντινουπολίται.

Ἡ Εὐρώπη, ἰδίᾳ, καὶ ἡ Ἰταλία ἦν τότε παρασκευασμένη εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας. Αἱ σταυροφορίαι καθ' ἃς ἡ Δύσις ἐσχέτισθη μετὰ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἰδίᾳ μετὰ τῶν ἐπαρχιῶν, ἀνέπτυξαν τὴν ἀνάγκην τῆς ἀποκτήσεως τῶν δημοτικῶν ἐλευθεριῶν, ἃς εὗρον ὑφισταμένας ἐτι ἐν Ἀνατολῇ, καὶ ἤρξαντο γεννώμεναι αἱ ὀλβιαὶ καὶ μεγάλαί ἐκεῖναι πολιτεῖαι, αἵτινες ἐγένοντο τὰ λίκνα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία συνδυαζομένη μετὰ τῶν ἐλευθέρων συνεταιρισμῶν εἶχεν ἤδη παραγάγει τοὺς Μεδίκους καὶ τοὺς Δάντας, ὅτε μετεφτεύθη εἰς τὸ γόνιμον τῶν ἰταλικῶν πολιτειῶν ἔδαφος ἡ ἑλληνικὴ φιλολογία. Ἐπιτελεῖται ταῦτοχρόνως μέγα γεγονός, ἡ ἀνακάλυψις τῆς τυπογραφίας, δι' ἧς ἐδόθησαν εἰς τὴν φιλολογίαν αἱ πτέρυγαι ὧν ἄνευ ἐκείνου ἔστερεῖτο. Διὰ τῆς τυπογραφίας μετεδόθη ἡ Ἀναγέννησις εἰς τοὺς ἡμιβαρβάρους ἐτι λαοὺς τῆς λοιπῆς Εὐρώπης, διὰ ταύτης ἐγένετο δυνατὴ ἡ θρησκευτικὴ Ἀναμόρφωσις, δι' αὐτῆς κατεγράφη ἡ βασιλεία τοῦ προφορικοῦ λόγου. Ἡ τυπογραφία ἔθηκεν ὑπ' ὄψιν πάντων τῶν λαῶν τὰ ἱστορικὰ μνημεῖα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, καὶ ἐνεκαίνισεν οὕτω τὴν βασιλείαν τῆς διανοητικῆς ἐλευθερίας καταστήσασα ἕκαστον κριτὴν τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν δογμάτων. Ἔως τότε ὁ ἀνθρώπος εἶχε διδαχθῆ ἀμέσως ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ὁ λόγος ὑπῆρχε κυρίαρχος· ἀλλ' ἡ τυπογραφία καταστρέφει τὸ κράτος αὐτοῦ. Ἄφωνα σημεῖα ἐπ' ἄπειρον πολλαπλασιαζόμενα καθιστῶσι τοῦ λοιποῦ τὴν διάνοιαν ἐκάστου ἀνθρώπου χρῆμα γενικὸν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ παιδεία δὲν εἶναι πλέον ἀποκλειστικὸν προνόμιον ὀλίγων τινῶν ἀτόμων καὶ τάξεων, ἀλλὰ πάντων ὅσοι ὀρέγονται αὐτῆς. Ὁ ἀνθρώπος